

W A R I E S M I S D A A D R E E K S · N ° 0 1 2

COMMANDEURSGOUD

op Ameland

De zaak van het verdwenen walvisvaarderportret

E E N N O T A R I S D O S S I E R I N D R I E Z E E K I S T E N

om zelf op te lossen

U I T G E V E R I J W A R I E S

BEGELEIDENDE BRIEF

Aan de lezer van dit dossier

Nes, vrijdag 9 oktober 2026

NOTARISKANTOOR TALSMa

mr. H.A. Talsma, notaris · Nes (Ameland) · dossier 2026/117 nalatenschap G. Brouwer-Ruyg

Geachte lezer,

Op maandag 2 maart van dit jaar overleed in haar huis aan de Oosterlaan in Hollum mevrouw Grietje Brouwer-Ruyg, 91 jaar oud. Ze was de laatste van de Ruygs die in het commandeurshuis woonde dat haar voorvader, commandeur Jelle Cornelisz Ruyg, in de achttiende eeuw met de opbrengst van de walvisvaart liet bouwen. Ik ben de executeur van haar testament.

Dat testament is eenvoudig, op één bepaling na. Het huis gaat naar haar drie neven, Sjoerd Ruyg, Maarten Hollander en Jorrit Ruyg, *op voorwaarde dat het portret van commandeur Jelle Ruyg terugkeert in de voorkamer*. Het portret dat sinds mensenheugenis in de voorkamer hing, is volgens de restaurator geen achttiende-eeuws schilderij, maar een moderne kopie. Het echte portret is ergens, ooit, verwisseld.

Mevrouw Brouwer wist dat. Ze tekende in januari, enkele weken voor haar dood, een codicil waarin staat dat wie het portret heeft weggenomen, zijn aandeel verliest. Een naam noemde ze niet. Wel liet ze drie oude zoekkasten na, voor elke neef een, door haarzelf gevuld. Ik heb ze in april in aanwezigheid van de neven geopend.

Sindsdien heb ik brieven geschreven, veilinghuizen aangeschreven en iedereen gehoord die ik kon vinden. Ik ben geen rechercheur en ik mag niet kiezen tussen drie erfgenamen. Daarom leg ik het hele dossier aan u voor.

Op vrijdag 16 oktober zitten de drie neven bij mij aan tafel. Ik wil dan weten wat er met het portret is gebeurd: **wanneer het werd verwisseld, door wie, wie de kopie schilderde en naar welk voorbeeld, en waar het echte portret is gebleven**. De bepaling in het testament moet worden uitgevoerd; daarvoor moet ik de waarheid kennen.

Mensen vergissen zich, houden iets achter of vertellen het zoals het hun uitkomt. Mevrouw Brouwer had een eigen vermoeden; ik weet niet of het juist was. Lees alles. Het antwoord staat erin.

Met vriendelijke groet, *H. Talsma*

mr. Hester Talsma, notaris en executeur testamentair

OPDRACHT

Beantwoord aan het eind van dit dossier, op het antwoordformulier, de volgende vragen:

1. **Wanneer** werd het echte portret uit het huis gehaald en door de kopie vervangen? Zo nauwkeurig mogelijk: datum en dagdeel.
2. **Wie** verwisselde het portret?
3. **Wie schilderde de kopie**, en naar welk voorbeeld werkte hij?
4. **Waar** is het echte portret gebleven? Volg het spoor zo ver als het dossier reikt.
5. Welk **ene detail** ontmaskert de dader?
6. *Bonusvraag*: wat bracht mevrouw Brouwer in 2025 op het spoor, en wie verdacht zij zelf?

SPELREGELS

Lees in uw eigen volgorde. Blader terug, vergelijk, streep aan. Elk stuk heeft een code op een lakzegel: **N** voor stukken van de notaris, **I**, **II** en **III** voor de inhoud van de drie kisten en wat daarbij hoort, **P** voor het technische dossier over het portret.

Achterin vindt u een werkblad voor de tijdlijn, een overzicht van de betrokkenen om in te vullen en het antwoordformulier. Komt u er niet uit, dan zijn er hints in drie niveaus, op hun kop gedrukt zodat u ze niet per ongeluk leest. De oplossing is verzegeld: open haar pas als uw antwoordformulier helemaal is ingevuld.

Een pen, een potlood en een vel kladpapier zijn uw beste gereedschap. Datums en weekdays in dit dossier kloppen met de kalender; reken gerust na.

SPEELDUUR · 2 tot 4 uur. Alleen of samen, met twee tot vier lezers.

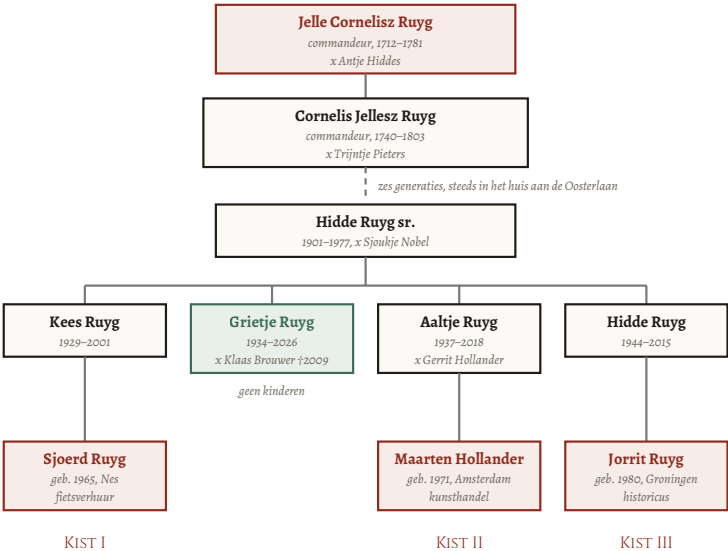
MOEILIKHEID · Stevig. Het doorslaggevende detail ligt niet voor het oprapen.

OVERZICHT

De familie Ruyg en de betrokkenen

Opgesteld door het notariskantoor, april 2026

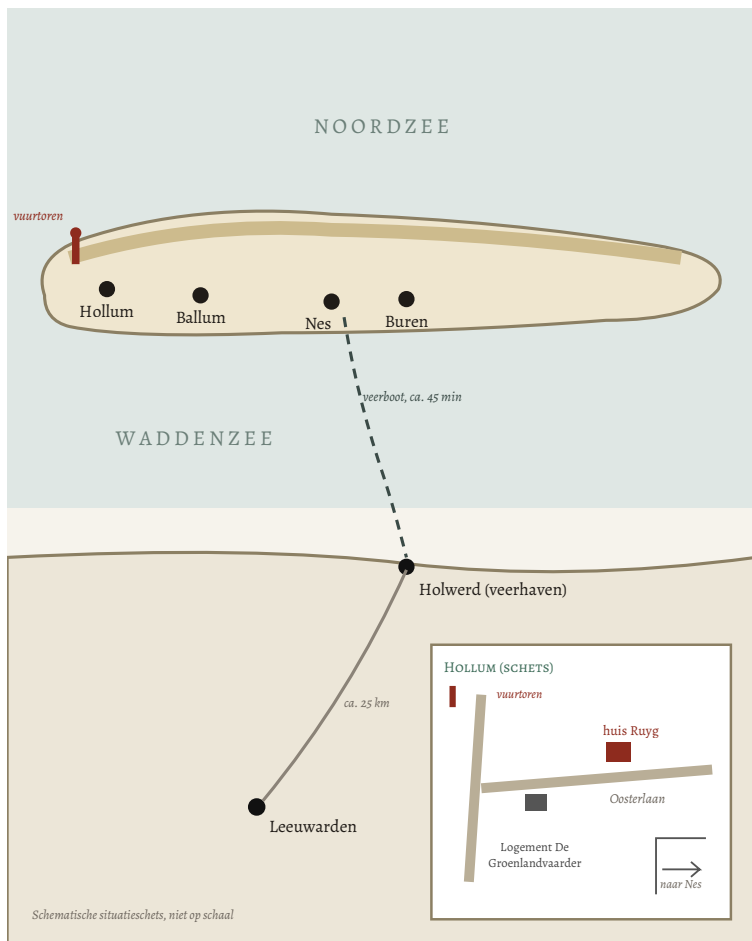
VERDER IN DIT DOSSIER:

Durkje Visser, huishoudster sinds 1995 (man Hendrik, zoon Rients) · Thijs Bakker, buurjongen
Wilco Brands, restaurator 1998 · Lotte Wierda, restaurator 2026 · Ruben Claeyes, kopiist, Gent
mr. Hester Talsma, notaris en executeur testamentair

Mevrouw Brouwer-Ruyg had geen kinderen. Haar twee broers en haar zuster zijn overleden. Van de volgende generatie zijn er drie mannen over: de neven die in het testament worden genoemd. Zij hebben elk een eigen band met het huis. Sjoerd groeide er in de zomers op en woont op het eiland; Maarten kwam er als jongen in de vakanties en zit al dertig jaar in de kunsthandel; Jorrit schreef zijn proefschrift over de Amelander commandeurs en noemt het portret "het begin van mijn vak".

SITUATIESCHETS

Ameland, Hollum en de overtocht*Schets ten behoeve van het dossier*

Ameland ligt tussen Terschelling en Schiermonnikoog. De boot vaart tussen Holwerd op de Friese wal en Nes; de overtocht duurt ongeveer drie kwartier. Van Nes naar Hollum is het een kleine tien kilometer, met de auto een kwartier. De vuurtoren van Hollum, rood-wit en van gietijzer, staat sinds 1880 in de duinen ten noordwesten van het dorp.

HET HUIS

Het commandeurshuis aan de Oosterlaan

Beschrijving uit de boedelinventaris, april 2026

Begane grond, schets notaris (niet op schaal). Gordijnen voorkamer aan de straatkant.

O O S T E R L A A N

Een laag, wit gepleisterd huis met een rood pannendak en een jaartalanker in de gevel. Zoals bij meer commandeurshuizen in Hollum ligt de voorkamer aan de straat. Het portret hing aan de zijwand van de voorkamer, tegenover de bedstee, op ooghoogte van wie in de stoel bij het raam zat. Van oktober 2011 tot april 2012 stond het bed van mevrouw Brouwer, na een heupoperatie, beneden in de voorkamer.

De reservesleutel lag, volgens iedereen die het huis kent, onder de walviswervel naast de voordeur. "Dat wist het halve dorp," zegt de huishoudster. Het slot is nooit vervangen.

KIST

I

De eerste kist is de oudste: grenenhout met eiken banden, de touwen handgrepen vervangen door de vader van mevrouw Brouwer. Op het deksel staat ingebrand *C.J.R. 1771*, de initialen van commandeur Cornelis Jellesz Ruyg, de zoon van Jelle.

INVENTARIS (PROCES-VERBAAL 17 APRIL 2026)

I-1	Brief van mevrouw Brouwer aan Sjoerd, februari 2026
I-2	Scheepsjournaal van De Hollumer Hoop, 1764 (transcriptie van fragmenten, met een latere aantekening)
I-3	Vier foto's, door Sjoerd gemaakt, met aantekeningen van mevrouw Brouwer op de achterkant
I-4	Briefje van Sjoerd, 30 augustus 2010
I-5	Brief van Sjoerd, 22 augustus 2011, met het concept van het antwoord van mevrouw Brouwer
I-6	Ansichtkaart van Sjoerd, 9 juni 2012
I-7	Verklaring van Sjoerd Ruyg aan de notaris, 14 juli 2026, met bijlage

BRIEF, HANDGESCHREVEN

Lieve Sjoerd

Mevrouw Brouwer aan Sjoerd Ruyg, ongedateerd, vermoedelijk februari 2026. Twee velletjes, blauwe inkt.

Lieve Sjoerd,

Als je dit leest, ben ik er niet meer en zit je met je grote handen in een kist die nog van Cornelis is geweest. Daar heb je hem altijd voor gebruikt, weet je nog? Als jongen verstopte je je erin met je strips, en dan deed je of je naar Groenland voer.

Jij was mijn eilander. De anderen kwamen in de vakanties en gingen weer. Jij bleef. Jij bracht de kolen toen dat nog moest, je repareerde het kattenluik vier keer, je schilderde zelf de fittsen op je kus, met mijn oude penselen, je bracht me naar de boot en haalde me weer op. Toen Klaas dood was, zat je elke zondag aan tafel. Dat vergeet ik niet.

In deze kist liggen jouw eigen brieven en kaarten terug, en de foto's die je mij gaf. Jij fotografeerde alles met dat toestel van je, Koninginnedag, de toren, de kerst, en zelfs mij in dat ziekenhuisbed, terwijl ik eruitzag als een bleke kabeljauw. Ik heb ze allemaal bewaard, met op de achterkant wat erop staat, want mijn geheugen is niet meer wat het was.

Het journaal van Jelle is voor jou. Jorrit heeft het ooit overgeschreven, omdat niemand dat oude schrift nog kan lezen. Jij bent de enige van de drie die nog elke dag naar zee kijkt. Lees maar eens wat hij schrijft over de dag dat de sloep omsloeg. Zo waren ze, die mannen.

Over het schilderij schrijf ik je niets. Dat heb ik aan de notaris overgelaten. Ik weet wat ik zag, en ik weet dat het niet aan mijn ogen lag. Ze hebben me een nieuwe lens gegeven en ineens was de wereld weer van kleur.

Wees lief voor het huis. En voor elkaar.

Je tante Griet

HISTORISCH FAMILIESTUK · TRANSCRIPTIE

Scheepsjournaal van De Hollumer Hoop, 1764

Fragmenten uit het journaal van commandeur Jelle Cornelisz Ruyg. Transcriptie door J. Ruyg, november 2008; spelling van het origineel.

Toelichting bij de transcriptie (J.R., 2008). Het journaal is een in perkament gebonden schrift van 48 bladen. De Groenlandvaarders spraken van *vissen* als ze walvissen bedoelden; in de marge tekende de commandeur voor elke gevangen vis een klein visje. Een *kardeel* (quardeel) is een vat en tevens een maat voor spek en traan. De *specksnijder* leidde het flenzen, de *harpoeniers* en *stuurders* voerden de sloepen. Een schip met zes sloepen voer met ongeveer vijfenveertig koppen. Tussen haken: toevoegingen van mij.

Journaal gehouden bij mij Jelle Cornelisz Ruyg van Hollum op Ameland, Commandeur op 't Schip de Hollumer Hoop, ter Walvisvangst naer Groenland, voor reekening van d'E. Heer Abraham van Hulst, Koopman te Amsterdam. Anno 1764.

24 Maart	Des morgens met een Oostenwind van de Reede van Tessel gezeilt, in Compagnie met 4 Groenlandvaarders. Alle man wel. Volk aen boort 45 koppen, 6 sloepen.	
2 April	Hart weer uit den Noorden. 't Groote marszeil gesplete. De jongen van Pieter Hendriks van Ballum zeeziek tot stervens toe, doch weder op de been.	
19 April	Het eerste ijs gesien op de hoogte van 74 graeden. Veel robben op 't ijs. Robben geslagen, 112 stuks.	
3 Mey	Langs het Westijs gezeilt. Des namiddags een vis gesien, de sloepen afgesteken. Harpoenier Claes Dirks van Hollum heeft hem geschooten; na drie uren dood. Een goede vis van 9 voet baleyn.	
11 Mey	Twee vissen gevangen, de eene door de sloep van den stuurman, de andere door mijn eygen sloep. Den heelen nacht geflensd. De specksnijder seyt dat het vet is als boter.	
26 Mey	Dikke mist. Met het schip aen een ijsschots gemeert. Niets gesien.	

FOTO'S

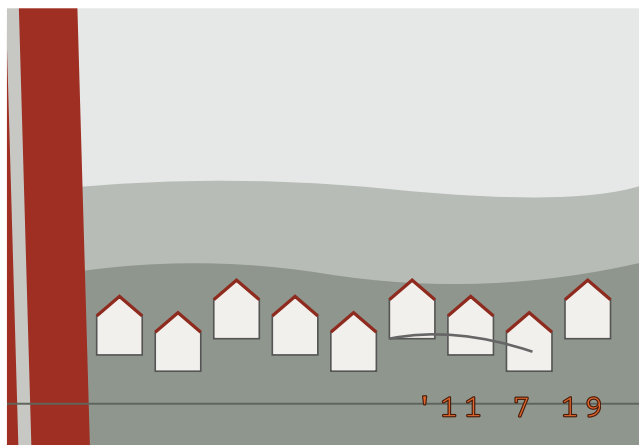
Vier foto's van Sjoerd

Afdrukken 10 x 15 cm. Camera met datumstempel in de rechterbenedenhoek.

Aantekeningen van mevrouw Brouwer op de achterkant, hier onder elke foto weergegeven.

Koninginnedag 2011, vrijmarkt in Nes. Van Sjoerd. Hij verkocht oude fittsbellen.

Hollum vanaf de vuurtoren, zomer 2011. Sjoerd is helemaal naar boven geklommen, 236 treden. Ik niet!